
Illetékesség kikötése a munkaügyi perekben

Pribula László*

1. A probléma felvetése: illetékesség kikötése a munkavállaló hátrányára

Amennyiben a jogalkotó elhatározza egy jelentős anyagi jogi vagy eljárási kódex újraszabályozását, annak természetes következménye az új jogintézmények, a korábbtól eltérő szabályozási módszerek alkalmazásával kapcsolatos szakmai konzultációk nagyobb számban való jelentkezése. Nem volt ez másképp a 2018. január 1-jén hatályba lépő, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) akár koncepcionális, akár a korábbi pontatlanságokat kiküszöbölő változtatásai tekintetében sem; a jogalkalmazó már több kérdésben folytatott a jogfejlesztő értelmezést elősegítő vitát, segítségül hívva a változtatás jogalkotói indokait, a helyes bírói gyakorlat tapasztalatait, a vizsgált jogszabályi rendelkezések célját, gyakran a jogtudomány eredményeit. A jogirodalomnak érdemes áttekinteni az egyes felvetett értelmezési szempontokat, hozzájárulva ehhez a következetes gyakorlat kialakításához.

A tanulmány egy első ránézésre kisebb jelentőségűnek tűnő, azonban számos alapvető normát érintő azon kérdésre keresi a választ, amely szerint *kiköthetik-e érvényesen a felek meghatározott bíróság illetékességét* a Pp. hatálya alatt indult *munkaügyi perekre*. A probléma felvetése azért is különösen érdekes, mert több eljárási intézmény – *vagyonjogi per, kizárólagos illetékesség, eljárási és anyagi szabályok viszonya* – kérdését is elvi szinten érinti.

A kérdés kitüntetett figyelmet érdemel azért is, mert koncepcionálisan veti fel a munkavállaló részére biztosított eljárási jogok szerepét. Arra keresi a választ, hogy milyen terjedelemben részesíti védelemben a jogalkotó az eljárásjogban a munkavállalót, és hogyan kell megítélni a többlet eljárási jogokat – így a vagylagos illetékesség munkavállaló általi választásának jogát – részben vagy egészben elvonó cselekményeket.

A Pp. 27. §-ának (1) bekezdése értelmében vagyonjogi ügyek tekintetében a felek a felmerült jogvitájukra vagy a meghatározott jogviszonyból eredő jövőbeli jogvitájuk esetére – törvény eltérő rendelkezése hiányában – kiköthetik valamely bíróság illetékességét. A jogszabályhely (2) bekezdése szerint a kikötött bíróság –

* Habilitált egyetemi docens, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék.

törvény eltérő rendelkezése vagy a felek eltérő megállapodása hiányában – kizárólagosan illetékes, míg a (4) bekezdése szerint nincs helye illetékességi kikötésnek olyan ügyekben, amelyekre törvény valamely bíróság kizárólagos illetékességét állapítja meg.

Mindezekből egyértelműen az következik, hogy *akkor kizárt* a munkaügyi perekben az illetékesség a felek általi kikötése, *ha vagy* a munkaügyi pereket *nem vagyoni pereknek* minősítjük; *vagy* a munkaügyi perekre vonatkozó illetékességi szabályokat *kizárólagos illetékességi szabályoknak* tekintjük; *vagy* a munkavállalónak biztosított eljárási többlet jogosultságokat a munkaviszonyra vonatkozó szabályok szerint a munkaszerződés által *korlátozhatatlannak* határozzuk meg.

2. A probléma lehetséges megoldása: a munkaügyi per, mint nem vagyoni per

2.1. A vagyoni per új eljárási fogalma. A Pp. 27. §-a ugyan nem a vagyoni perekre, hanem a vagyoni ügyekre engedi a felek által a jogvitára meghatározott bíróság illetékességének a kikötését, azonban az „ügy” tágabb fogalmi köre folytán abba értelemszerűen beletartozik a jogvitából eredő „per”. A jogszabályi rendelkezés hiányában a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (1952-es Pp.) hatálya alatt a *vagyoni per* fogalmát a jogfejlesztő bírói gyakorlat kizárólag eljárásjogi szempontok alapján alakította ki, és azokat a pereket sorolta ide – függetlenül a jogviszony anyagi jogi sajátosságaitól –, amelyekben az érvényesített követelés értéke összességében kifejezhető, tehát a pertárgyérték meghatározható volt¹ Ennek megfelelően azok a vagyoni viszonyokat érintő jogviták, ahol a kereseti kérelem sajátosságai folytán a per tárgyának értéke nem volt meghatározható – így birtokháborítás megszüntetése, okirat kiadása, egyes esetekben szerződés részleges érvénytelensége – nem voltak tekinthetők vagyoni pereknek. A vagyoni per változatlan értelmezése mellett az új szabályozási rendszerből következően így számos előre nem látható mennyiségben érkező, meg nem határozható pertárgyértékű ügyek a törvényszék hatáskörébe kerültek volna, amely nyilvánvalóan nem volt támogatható következmény. Ezen kívánt a jogalkotó változtatni az új perrendtartással, hogy a vagyoni per fogalmát kiterjesztette, és a továbbiakban nem csupán eljárásjogi, hanem anyagi jogi szempontokat is figyelembe vette, amikor az értelmező rendelkezések között a Pp. 7. §-ának 18. pontja azt a definíciót vezette be, mely szerint vagyoni per az a per, amelyben az érvényesített igény a fél *vagyoni jogain* alapul, *vagy* értéke pénzösszegben *kifejezhető*.

A *vagyoni per* fogalma a Pp. szerint tehát kettős: egyrészt megalapozza ezt a pertípust – az érvényesített igény jellegétől függetlenül – az érték pénzösszegben kifejezhetősége; másrészt a nem meghatározható pertárgyérték esetén az érvényesített igény vagyoni – a felek vagyonában változás eredményezésére

¹ 1/2009 Polgári jogegységi határozat III. pont

alkalmas – jellege. Az előző meghatározás nem okozhat értelmezési nehézséget, az utóbbi azonban jogalkalmazási nehézségekhez vezethet. A vagyoni jogi per új fogalmát a jogalkotó elsődlegesen a hatásköri elhatárolás egyértelműsítése végett vezette be, és ebből egy olyan értelmezés is levezethető, amely szerint minden per vagyoni jogi per, amely nem személyiségi jogi vagy személyállapotú per. Ehhez képest tágabb kört határoz meg a Pp. törvényjavaslat miniszteri indokolása, amely – bár hangsúlyozza az előbbi hármast – azt is kiemeli, hogy: „*A vagyoni viszonyok tárgyában indított perek a vagyoni jogi perek, amelynek hatására a felek vagyoni helyzetükben változás következhet be. A tisztán pénzkövetelés iránt indított perek mellett tehát ide tartoznak azok a nem meghatározható pertárgyértékű kötelemi, dologi és öröklési jogi perek is, amelyek a felek vagyoni jogviszonyait érintik.*”

2.2. A vagyoni jogi per gyakorlati értelmezése. A vagyoni jogi per új fogalmi meghatározása új szempontok alapján igényelte a jogalkalmazó aktív jogértelmező tevékenységét. Számos olyan ügynek a vagyoni jogi jellegét kellett már meghatározni, amely minősítésével kapcsolatban felmerültek értelmezési kétségek. A Civilisztikai Kollégiumvezetők 2017. július 7. napi Országos Tanácskozásának 1. számú állásfoglalása így kimondta, hogy a birtokvédelmi per az alapesetét tekintve a Pp. 7. § (1) bekezdés 18. pontja szerinti vagyoni jogi, és azon belül a 21. § (2) bekezdés c) pontja szerinti dologi jogi per; a birtokjog értéke azonban nem meghatározható meg (BH 2015. 164., BH 1997. 280.), ezért az adott pertípusba tartozó perek a járásbíró hatáskörébe tartoznak [20. § (3) bekezdés a) pont.].² A Civilisztikai Kollégiumvezetők 2017. november 20.-21. napi Országos Tanácskozása a 9. számú állásfoglalásában pedig arra a kérdésre, amely szerint a Pp. 27. § (1) bekezdés szerint a felek kiköthetik-e a jogvitájukra valamely bíróság illetékességét a sérelemdíj iránti igények érvényesítése esetére is, figyelemmel az értelmező rendelkezésre; azt a választ adta, hogy a Pp. 7. § (1) bekezdés 18. pontja értelmében a sérelemdíj iránti igény is vagyoni jogi pernek minősül, ezért a felek az ebből adódó jogvitájukra a Pp. 27. § (1) bekezdése szerint kiköthetik valamely bíróság kizárólagos illetékességét (ezzel egyértelműen alátámasztva azt az értelmezést, amely szerint a vagyoni jogi „ügy” fogalmába beletartozik a vagyoni jogi „per”).³ Ugyancsak a vagyoni jogi per fogalmi körét értelmezte a Debreceni Ítéletábrla egyik jogerős végzése is, amelyből kitűnő értelmezés szerint a telki szolgalmat létrejöttével, gyakorlásával, megszüntetésével és ingatlan-nyilvántartásból való törlésével kapcsolatos igény a fél vagyoni jogain alapul akkor is, ha az értéke pénzben nem meghatározható; ezért az igény érvényesítése végett a Pp. hatálya alatt indított per vagyoni jogi pernek minősül.⁴

² A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Értekezletének (2017. július 7.) állásfoglalásai a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvénnyel (Pp.) összefüggésben felmerült jogértelmezési problémákról, http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/ckot_07_lezarva.pdf (letöltés időpontja: 2018.11.25.), 1. o.

³ A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Értekezletének (2017. XI. 20-21.) állásfoglalásai a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvénnyel (Pp.) rendelkezéseivel kapcsolatban a bírák helyi képzéseinek felmerült jogértelmezési problémákról, http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/ckot_171120-21_pp_kerdessor.pdf (letöltés időpontja: 2018.11.25.), 2. o.

⁴ Debreceni Ítéletábrla Gpkf.IV.30.181/2018/2.

A munkaügyi per vagyoni/nem vagyoni perként meghatározása azért nem tűnik egyszerű feladatnak, mert a hagyományos értelemben vett tiszta vagyoni követelést a gyakorlat a Ptk. által érintett jogvitákra vonatkoztatta. A munkaügyi perbe vitt jogviszony jellegzetességei, a jogvita rendezésének módja a klasszikus polgári perekétől lényeges eltéréseket mutat. Adódik a hagyományos megközelítés, amely a „vagyoni” per a Ptk. által rendezett kötelmi jogi, dologi jogi és öröklési jogi perekkel azonosítaná, és a Pp. törvényjavaslat miniszteri indokolása a vagyoni viszonyok tárgyában indított perek értelmezése során is ehhez közelítő magyarázatot adott meg. Nem lehet azonban eltekinteni attól, hogy az új perrendi szabályozás a vagyoni perekre nézve olyan határozott, a korábitól eltérő alapokon nyugvó definíciót alkotott, amely alól a munkaügyi perket nem vette ki kifejezett erre utaló szöveggel. A munkaügyi per tárgya pedig ezen felül értelemszerűen lehet pénzkövetelés is, amely egyértelmű a Pp. 512. §-ának (2) bekezdéséből, ennek értelmében ha a per tárgya – munkaügyi perben – pénzkövetelés, a pénzkövetelés összegét kell a keresettel érvényesített követelés vagy más jog értékeként figyelembe venni.

2.3. A munkaügyi per vagyoni perként meghatározásának eltérő álláspontjai.

A munkaügyi per vagyoni perként minősítésével kapcsolatban eltérő álláspontok alakultak ki:

Cséffán József véleménye szerint *„A vagyoni per és a munkaügyi per fogalmát meghatározó törvényi rendelkezések – a Pp. 7. § (1) bekezdés 18. pontja és a Pp. 508. § – összevetéséből kétségtelenül megállapítható, hogy a munkaviszonyból származó igény érvényesítése akkor sem minősül vagyoni pernek, ha értéke pénzüsszegben kifejezhető.”*⁵

Hasonlóan foglalt állást Tálné Molnár Erika, amikor kifejti: *„A Pp. 27. § (1) bekezdésében szabályozott felek által kikötött illetékesség munkaügyi perekben nem alkalmazható, mivel az említett szabály vagyoni jogi ügyek tekintetében engedi meg, hogy a felek a felmerült jogvitájukra, vagy meghatározott jogviszonyból eredő jövőbeli jogvitájuk esetére kikössék valamely bíróság illetékességét.”*⁶

A Debreceni Ítéltábla hatásköri összeütközés miatt hozott kijelölő végzése ezzel szemben úgy foglalt állást, hogy ha a munkaügyi perben a követelt érték pénzüsszegben meghatározható, így elmaradt munkabér esetében, a per vagyoni jogi pernek minősíthető.⁷

Mindezen túl felvethető egy harmadik álláspont is, amely szerint a munkaügyi perek a követeléstől függetlenül – így például felmondás jogellenességének megállapítása iránti követelések esetében is – vagyoni pereknek minősíthetők, mert nem személyiségi jogi vagy személyállapoti jellegű a perbe vitt jogvita. Ez a levezetés azon alapul, hogy a vagyoni jogi per definíciója valamennyi polgári perre vonatkoztatva ad meghatározást, és nem tartalmaz a munkaügyi perekre kivételt

⁵ Cséffán József: A bíróság összetétele, a bírák kizárása, hatáskör és illetékesség, a pertárgy értéke, a felek és a képviselő a munkaügyi perekben, in: *A polgári perrendtartás bírósági tananyaga – a 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, A bíróságok belső hálózatán elérhető, nem nyilvános mű

⁶ Tálné Molnár Erika: Munkaügyi perek, in: *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja* (szerk.: Varga István), Budapest, HVG-Orac Kiadó, 2018, 1922. o.

⁷ Debreceni Ítéltábla Pkk.I.20.376/2018/2.

előíró kitélt.

3. A probléma lehetséges megoldása: a munkaügyi perek illetékességi szabályai, mint kizárólagos illetékességi szabályok

3.1. Az illetékesség szabályozása, az illetékességi okok egymáshoz való viszonya. A kérdés megválaszolása előtt szükséges áttekinteni az általános, a törvényen alapuló kizárólagos, a felek kikötésén alapuló és a vagylagos illetékesség viszonyát. Az illetékességi szabályok meghatározása során elsődleges – amint ennek elsődleges szükségességére Wopera Zsuzsa rámutatott – az, hogy az illetékességi oknak a bíróság területével valamilyen tény útján össze kell függenie.⁸ Elsőként azt kell vizsgálni, hogy a törvény akár az általános, akár a tételes eljárási szabályok között tartalmaz-e feltétlenül az adott ügytípusra vonatkozó *kizárólagos* illetékességi okot. Másodlagosan alkalmazni kell a felek által érvényesen kikötött *alávetéses* illetékességet. Törvényen alapuló kizárólagos és a felek által kikötött illetékesség hiányában harmadlagosan a felperes saját elhatározásából választhatja a törvényben kifejezetten kivételesen megengedett *vagylagos* illetékességi okokat. Az előzőek hiányában negyedlegesen az *általános* illetékességi szabályok alkalmazandók, amelyeket megalapozó körülmények hiányában a jogalkotó ötödlegesen *kisegítő* illetékességi szabályokat határoz meg.

Az illetékesség fő szabálya – *általános* illetékesség – a Pp. 25. §-a értelmében továbbra is az, hogy a természetes személy alperes elleni perekben az a bíróság illetékes, amelynek területén az alperes *lakik*, a nem természetes személy alperes elleni perekben az a bíróság illetékes, ahol az alperes székhelye található, székhelynek pedig kétség esetén az ügyintézés helyét kell tekinteni; utóbbi esetben azonban az illetékességet az a hely is megalapozza, ahol a jogvitában érintett ügyben eljáró, az alperes képviselőjére hivatott szerv, illetve szervezeti egység a működését kifejti.

Bár a perrendtartás rendelkezései közjogi szabályok, amelyek számos kogens, imperatív előírást is tartalmaznak, figyelemmel azonban arra, hogy a bíróság elé vitt jogviszony magánjogi, a felek mellérendeltségén alapuló jogviszony, a felek pedig eljárási jogaikkal szabadon rendelkeznek, az illetékességet megállapító közjogi szabályoktól eltérően a felek a törvényes feltételek mellett maguk is meghatározhatják azt a bíróságot, amely az ügyükben el fog járni. A rendelkezési jog csak az illetékességi szabályoktól eltérésre vonatkozhat, és nem terjedhet ki eltérő hatásköri szabályok alkalmazására, lévén az ügytípusok bonyolultsága, specialitása indokolja a perek különböző szintű bíróságokra telepítését; az illetékességi ügyelosztás azonban nem eltérő sajátosságú perekre vonatkozik, így az adott pertípusban hatáskörrel rendelkező bíróság az ügyek eltérő jellegének a hiányában bármely elé vitt ügyet tárgyalhat.

Az illetékesség felek általi kikötésére csak *szigorú szabályok mellett* kerülhet sor.

⁸ Wopera Zsuzsa: Joghatalóság, hatáskör és illetékesség, in: *Polgári eljárásjog 1. A polgári per általános szabályai* (szerk.: Osztovits András), Budapest, HVG-Orac Kiadó, 2013, 81. o.

Feltétel, hogy a kikötés csak *vagyonjogi ügyekre* – a fogalmi meghatározásból következően ideértve a meg nem határozható értékű, de vagyoni jogi igényeken alapuló ügyeket is – lehetséges, nem megengedett illetékességi kikötés alkalmazása a személyiségi jogi és a személyi állapotot érintő perekben. *Formai követelmény*, hogy a kikötésre csak írásban, vagylagosan szóban, írásbeli megerősítéssel, vagylagosan a felek között kialakult üzleti szokásoknak megfelelő formában, vagylagosan a nemzetközi kereskedelemben olyan formában kerülhet sor, amely megfelel az olyan kereskedelmi szokásoknak, amelyet a felek ismertek vagy ismerniük kellett, és amelyet az ilyen típusú szerződést kötő felek a szóban forgó üzletágban általánosan ismernek és rendszeresen figyelembe vesznek. Az illetékességi szabályok sorrendjéből következően azokban a perekben – így sajtóhelyreigazítási per, végrehajtás megszüntetése, korlátozása iránti per, jegyző birtokvédelmi ügyben hozott határozatának megváltoztatása iránt indított per – amelyekben a törvény kizárólagos illetékességi szabályt határoz meg, a felek ettől megállapodásukkal nem térhetnek el. Korlátozza a felek rendelkezési jogát a hivatkozott *EU rendelet 25. cikke*, amelyhez igazodóan nem lehetetleníthető el a 28. § (1) bekezdésének d) pontja szerinti vagylagos illetékességi ok fogyasztó által választhatósága, tehát nincs helye olyan illetékességi kikötésnek, amely kizárja a fogyasztó jogát ahhoz, hogy a vállalkozással szemben fennálló szerződéses jogviszonyból eredő igényét saját belföldi lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt érvényesítse. A megfelelő ügyelosztási arányok biztosítása végett továbbra sem megengedett a törvényszék hatáskörébe tartozó ügyben a Fővárosi Törvényszék és a Budapest Környéki Törvényszék, valamint a járásbíróság hatáskörébe tartozó ügyben a Pesti Központi Kerületi Bíróság illetékességének a kikötése. A felek által kikötött illetékesség főszabály szerint kizárólagos, ettől azonban kivételesen törvény vagy a felek eltérően rendelkezhetnek. Ha a felek vagyoni jogi ügyeik tekintetében a felmerült vagy jövőbeli jogvitájuk esetére valamely bíróság illetékességét kikötötték, úgy a kikötés hatálya az esetleges perbeli jogutódokra is kiterjed.

A törvény által meghatározott kizárólagos illetékesség esetén a felek kikötése tehát nem alkalmazható. A polgári perrendtartás számos tételes szabálya tartalmaz *kizárólagos* illetékességet megalapozó okokat. Így – többek között – A 397. § (1) bekezdése szerint a perújítási kérelmet a perben eljáró elsőfokú bíróságnál kell írásban benyújtani, amely egyben kizárólagos illetékességet is jelent; a 454. § (2) bekezdése értelmében ha házassági per van folyamatban, kizárólag annak bírósága előtt indítható az ugyanarra a házasságra vonatkozó újabb házassági per vagy a házassági perhez kapcsolható kereset; a 496. § (2) bekezdése értelmében a sajtóhelyreigazítási perre annak a törvényszéknek van hatásköre és kizárólagos illetékessége, amelynek területén az alperes székhelye, illetve lakóhelye található; de kizárólagos illetékességi szabályt fogalmaz meg a 108. § (3) bekezdése is, mely szerint a perindítást megelőzően az ideiglenes intézkedés iránti kérelem esetén a perre kizárólagosan az a bíróság illetékes, ahol a kérelmet előterjesztették. A *vállalkozás által a fogyasztóval szemben szerződéses jogviszonyból eredő igény érvényesítése iránt indított perre*, ha törvény, az Európai Unió kötelező jogi aktusa, illetve nemzetközi egyezmény eltérően nem rendelkezik – az alperes belföldi

lakóhelye szerinti bíróság kizárólagosan illetékes.⁹ Ugyancsak kizárólagos illetékességi szabály, amikor a *károsult közvetlenül a károkozó biztosítójával szemben* érvényesíti kártérítés, illetve sérelemdíj iránti igényét felelősségbiztosítási szerződéssel összefüggő törvényi rendelkezés alapján, ugyancsak törvény, Európai Unió kötelező jogi aktusa, illetve nemzetközi egyezmény eltérő rendelkezésének a hiányában.¹⁰ A munkaügyi perekre nézve azonban *kifejezetten kimondott kizárólagos illetékességi szabály nincs.*

A vagylagos illetékesség ezzel szemben érvényes, a kikötött bíróság kizárólagos illetékességét eredményező megállapodása hiányában alkalmazható. A *vagylagos* illetékességi szabályok alkalmasak arra, hogy elősegítsék a perek gyors és koncentrált lefolytatását azzal, hogy az adott ügy sajátosságait értékeljék akkor, ha az alperes lakóhelyétől eltérő helyszínen található bíróság hatékonyabban tudja az eljárási cselekményeket végezni. A felperes saját döntésén alapuló jogosultsága annak a meghatározása, hogy a kifejezett törvényi rendelkezéseken alapuló vagylagos vagy pedig az egyébként irányadó általános illetékességi okokat választja – nincs helye azonban vagylagos illetékességi ok választásának, ha a felek meghatározott bíróság kizárólagos illetékességét kötötték ki. Ilyen vagylagos illetékességi okot tartalmaz a Pp. 513. §-ának (2) bekezdése, amely alapján munkaügyi perben a munkavállaló felperes a pert az alperesre általánosan illetékes bíróság helyett belföldi lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye szerint illetékes közigazgatási és munkaügyi bíróság előtt is megindíthatja; a (3) bekezdése értelmében munkaügyi perben a munkavállaló felperes a pert az alperesre általánosan illetékes bíróság helyett megindíthatja azon közigazgatási és munkaügyi bíróság előtt is, amelynek illetékességi területén huzamos ideig munkát végez vagy végzett.

3.2. Kizárólagos illetékességi szabályok a munkaügyi perekben? Cséffán József kifejtett értelmezése szerint, „...a Pp. a munkaügyi perekben a kizárólagos illetékesség korábbi szigorú szabályait lazította, de a munkaügyi perekre vonatkozó speciális illetékességi szabályok lényegében az érintett bíróság kizárólagos illetékességének a megállapítását célozzák...”¹¹

Ezzel ellentétes álláspontra lehet következtetni Nadas György magyarázatából, amely szerint „A Kúria jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság MK 157. számú állásfoglalásának II. pontját – amely szerint a munkaügyi bíróságnak az illetékessége kizárólagos, ezért helyette a felperes sem választhat más bíróságot, és a perben más elsőfokú bíróság eljárásának még a felek egyező nyilatkozata alapján sem lehet helye – az új szabály már felülírja.”¹²

Hasonló eredmény következik a törvényjavaslat miniszteri indokolásából is, amely kifejezetten úgy fogalmaz, hogy a kizárólagos illetékességi szabály *oldását* a munkáltatói és a munkavállalói mobilitás változásai teszik indokolttá. A korábban hatályos szabályozás – mely szerint munkaügyi perre kizárólag a munkáltató

⁹ Pp. 26. § (1) bekezdés

¹⁰ Pp. 26. § (2) bekezdés

¹¹ Cséffán József: im.

¹² Nadas György: Munkaügyi perek, in: *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez* (szerk.: Wopera Zsuzsa), Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2017, 834. o.

székhelye szerinti, illetőleg a munkáltató azon telephelye szerinti közigazgatási és munkaügyi bíróság illetékes, ahol a munkavállaló munkaszerződése alapján munkát végez vagy végzett – 1992-ben, a döntőbizottságok megszűnését követően került a Pp. munkaügyi perekre vonatkozó fejezetébe, alapvetően célszerűségi okokból. A jogvita tárgyát képező jogviszonyokra vonatkozó bizonyítékok, szabályzatok, munkáltatói utasítások általában a munkáltató birtokában vannak, a munkavállaló pedig a munkavégzés helye szerinti településen tartózkodik huzamosabb ideig, így a bizonyítást – elvileg – megkönnyítette a munkavégzési helyhez kötött kizárólagos illetékességi szabály. A jogalkotó a változtatás során figyelemmel volt – helyeselhetően – arra, hogy a jelenlegi munkapiaci szerkezetben, amikor a munkáltató székhelye, a tényleges munkavégzés helye, és – egyes esetekben – a munkaerő áramlásában résztvevő foglalkoztatók székhelye területileg is differenciált, a kizárólagos illetékességi szabály fenntartása nem indokolt.

4. A probléma lehetséges megoldása: a munkaügyi perek eljárási szabályai, mint munkaviszonyra vonatkozó szabályok

4.1. A kizárólag munkavállaló javára eltérést engedő anyagi jogi rendelkezés. A Pp. 513. §-a a munkavállaló többletjogosultságaként biztosít vagylagos illetékességet. Felvethető ennek a jogosultságnak a munkaviszonyra irányadó anyagi jogszabályi rendelkezésekkel összefüggésben történő vizsgálata. A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.) 43. § (1) bekezdése szerint a munkaszerződés a munkaviszonyra vonatkozó szabálytól – meghatározott esetekben – *csak a munkavállaló javára* térhet el. A munkaviszonyra vonatkozó szabály az Mt. 13. §-a szerint pedig a törvény alkalmazásában a *jogszabály*, a kollektív szerződés és az üzemi megállapodás, valamint az egyeztető bizottság kötelező határozata. A törvényjavaslat miniszteri indokolása kiemelte: Ez a megoldás a munka világának azzal a tradicionális jellegzetességével számol, hogy az individuális megállapodások szintjén nem érvényesül a felek egyensúlyi pozíciója, amely a magánjog hagyományos rendszerében a diszpozitív szabályok uralmának jogpolitikai indoka. Alapos és részletes vizsgálatot igényel, hogy a munkavállaló javára engedett eltérésből levezethető-e az egyébként a felek megállapodásának szabadsága szerinti illetékesség kikötésének jogszabályi korlátozása.

4.2. Fogyasztó-e a munkavállaló? A Pp. 27. §-ának (5) bekezdése kifejezetten úgy rendelkezik, hogy nincs helye olyan illetékességi kikötésnek, amely kizárja a fogyasztó jogát ahhoz, hogy a vállalkozással szemben fennálló szerződéses jogviszonyból eredő igényét saját belföldi lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt érvényesítse. A jogszabályi rendelkezés a választható vagylagos illetékességi ok elsődlegességét csak a fogyasztó vonatkozásában alapozza meg, de nem tartalmaz ilyen tilalmat kifejezetten a munkavállalói körre nézve. A rendelkezés az új kizárólagos illetékességi szabályok által szükségtelenné tett 1952-es Pp. 41. §-a (5) bekezdésének azon előírását váltotta fel, amely értelmében ha az alávétésre

irányuló kikötés az általános szerződési feltételek között szerepel, a kikötött bíróság az alperesnek legkésőbb az első tárgyaláson előterjesztett kérelmére a pert – az alperes által megjelölt – illetékes bírósághoz teszi át tárgyalás és elbírálás végett. Az utóbbi korlátozást a fizetési meghagyásról szóló 2009. évi L. törvény 62. §-ának (1) bekezdése vezette be azzal az indokkal, hogy ez a szabály védi a – tipikusan szolgáltató cégekkel szerződő – feleket, akik az általános szerződési feltételek kialakításában ténylegesen nem vesznek részt, így nem tudják befolyásolni azt sem, hogy vita esetén melyik bíróság járjon el; az ügyfélbarát megoldás összhangban áll a szolgáltató igazságszolgáltatás elve által megfogalmazott követelményekkel, továbbá egyértelműen hozzájárul a perek bíróságok közötti egyenletesebb elosztásához. Ennek a rendelkezésnek azért lett szükségtelen a külön szabályozása, mert a 2018. január 1-jétől hatályos illetékességi szabályok közé került egyrészt a jogviszonyban jellemzően védtelenebb pozícióban álló fél eljárási jogainak érvényesítése végett egy új kizárólagos illetékességi ok, miszerint *a vállalkozás által a fogyasztóval szemben szerződéses jogviszonyból eredő igény érvényesítése* iránt indított perre, ha törvény, az Európai Unió kötelező jogi aktusa, illetve nemzetközi egyezmény eltérően nem rendelkezik – az alperes belföldi lakóhelye szerinti bíróság kizárólagosan illetékes [Pp. 26. § (1)]; másrészt a vagylagos illetékességi szabályok között helyezett el a jogalkotó egy olyan előírást, hogy a *fogyasztó által a vállalkozással szemben* fennálló szerződéses jogviszonyból eredő igény érvényesítése iránti pert a felperes belföldi lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt is megindíthatja [Pp. 28. § (1) d)]. Amennyiben a vállalkozás terjeszt elő igényt a fogyasztóval szemben, úgy rá kizárólagos illetékességi szabályok irányadók; a fogyasztó igényérvényesítése esetében azonban megmarad a választási jog abban a tekintetben, hogy vagy a saját lakóhelye, tartózkodási helye szerinti bíróság vagy az általános szabályok szerinti bíróság illetékességét választja-e. Mindebből következően elégséges az utóbbi vagylagos illetékesség feltétlen választhatóságát kimondó korlátozás. Az illetékességi kikötés fogyasztóvédelmi korlátozásának így mind a nyelvtani, mind a történeti értelmezéséből arra a megoldásra lehet jutni, hogy a munkavállalók részére a perrendi szabályok nem biztosítanak a kikötéssel szemben a vagylagos illetékesség feltétlen választhatóságát korlátozó jogosultságot. Figyelemreméltó párhuzam, hogy a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1215/2012/EU rendelet 25. cikke a joghatóságról megállapodás tekintetében ilyen korlátozást ugyancsak nem tartalmaz.

Nádas György tanulmányában részletes vizsgálat tárgyává teszi azt a kérdést, hogy a munkajogi szabályok biztosítják-e a munkavállalók részére a fogyasztókkal azonos garanciális jogokat. Kiemeli, hogy az elemzés azért is vált szükségessé, mert a Munka Törvénykönyvének a kodifikációja során azon álláspont győzedelmeskedett, amely a munkaszerződésekre vonatkozó alapvető rendelkezéseknek a Polgári Törvénykönyvben szerepeltetését elvetette abból az indokból, hogy bár a munkajogviszony a magánjog része, azonban olyan sajátos funkciók kötődnek hozzá, amelyek igénylik az elkülönült szabályozást. Mivel a munkavállalók garanciális védelmét így a munkaviszonyok és a munkaszerződés

önálló törvényi szabályozásával kell biztosítani, ezért kiemelt jelentősége van annak, hogy a 85/577/EGK tanácsi irányelv által megfogalmazott kritériumok alapján külön védelmet igénylő csoportra, a fogyasztókra irányadó többlet jogosultságokat alkalmazni kell-e a munkavállalókra. A szerző alaposan megvizsgálja az Mt. 31. §-ának a Ptk. általános szerződési feltételekre utaló szabályát, és a munkaviszonyok sajátosságain keresztül jut arra a kritikai álláspontra, hogy a Munka Törvénykönyve nem biztosítja a munkavállalók részére azt a fogyasztókat megillető megfelelő garanciát, amelyet egy direkt szabályozással el lehetne érni. Nem tehető tehát olyan kijelentés – sem a nyelvtani, sem a rendszertani értelmezés alapján – amely szerint levezethető lenne az a következtetés, hogy a magánjogi vagy közjogi szabályok által a fogyasztóknak biztosított jogosultságokat egy az egyben alkalmazni kell a munkavállalókra is.¹³

A fogyasztó részére biztosított eljárási jogosultságok a munkavállalókra kivetítésének a hiányában az Mt. 43. § (1) bekezdésének a polgári perjogi előírásokkal összevetését kell elvégezni ahhoz, hogy választ lehessen adni arra a felvetésre, hogy a munkajogi anyagi jogi szabályok befolyásolják-e a munkáltató és a munkavállaló illetékesség kikötésére irányuló szerződéses szabadságát.

4.3. A közjogi és a munkaviszonyra irányadó anyagi jogi rendelkezések viszonya. Felvethető egy olyan álláspont, amely szerint a polgári eljárásjogi rendelkezések a munkaviszonyra vonatkozó szabályok, tehát a munkaszerződésben meghatározott alávetés nem korlátozhatja a munkavállaló azon jogát, hogy a pert az alperesre általánosan illetékes bíróság helyett belföldi lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye szerint illetékes közigazgatási és munkaügyi bíróság előtt is megindíthatja. Ez az értelmezés abból indul ki, hogy az Mt. 13. §-a úgy rendelkezik, hogy a munkaviszonyra vonatkozó szabály – többek között – a *jogszabály*, de nem tesz különbséget ebben a részben az anyagi jogi tárgyú jogszabály, valamint az eljárásjogi tárgyú jogszabály között, tehát a polgári perjogi szabályok is értelmezhetők munkaviszonyra vonatkozó szabályként, ha a munkaviszony alanyai részére állapítanak meg jogokat és kötelezettségeket. A munkavállalónak a saját belföldi lakóhelye, saját belföldi tartózkodási helye szerinti bíróság választásának a joga ezért munkaviszonyra vonatkozó szabály által biztosított többlet jogosultság, amelytől a munkaszerződés csak a munkavállaló javára térhetne el, azaz ezt a jogosultságot nem vonja el. Ezzel szemben kifejthető az értelmezés, amely szerint a polgári perjogi rendelkezések az igényérvényesítés *közjogi* – és nem a munkáltató és a munkavállaló jogviszonyát rendező – szabályai, ezért nem minősülnek a munkaviszonyra vonatkozó szabályoknak. Mivel a belföldi lakóhelye, tartózkodási helye szerint illetékes bíróság választásának a munkavállalót megillető eljárási jogát nem a munkaviszonyra vonatkozó szabály tartalmazza, ebből következően nem érvénytelen a vagylagos illetékességgel szembeni kikötés.

¹³ Nádas György: Általános szerződési feltételek a munkajogban, fogyasztó-e a munkavállaló, in: *A fogyasztók védelmének új irányai és kihívásai a XXI. században* (szerk.: Szikora Veronika, Árva Zsuzsanna), Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018, 313-328. o.)

5. A megoldási javaslatok értékelése

Összefoglalva, a feltett kérdésre lényegében három megoldási javaslat körvonalazódik:

a) A munkaügyi perekben a felek *érvényesen nem köthetik ki* meghatározott bíróság illetékességét. Ennek az álláspontnak a következő vagylagos indokai lehetnek:

- A munkaviszonyból származó igény érvényesítése akkor sem minősül vagyoni jogi pernek, ha értéke pénzüsszegben kifejezhető.
- A munkaügyi perekre vonatkozó speciális illetékességi szabályok lényegében az érintett bíróság kizárólagos illetékességének a megállapítását célozzák.
- A Pp. 513. §-a a munkavállaló többletjogosultságaként biztosít vagylagos illetékességet. Az Mt. 43. § (1) bekezdése szerint a munkaszerződés a munkaviszonyra vonatkozó szabálytól csak a munkavállaló javára térhet el.

b) A munkaügyi perekben *a felek érvényesen kiköthetik* meghatározott bíróság illetékességét. Ennek az álláspontnak a következő együttes indokai lehetnek:

- A munkaügyi perek a követeléstől függetlenül – így például felmondás jogellenességének megállapítása iránti követelések esetében is – vagyoni jogi pereknek minősíthetők, mert nem személyiségi jogi vagy személyállapoti jellegű a perbe vitt jogvita.
- A munkaügyi perek illetékességi szabályai – a korábbival szabályozással ellentétben – nem kizárólagos illetékességi szabályok, a törvényjavaslat miniszteri indokolása is kifejezetten ezt tartalmazza.
- A polgári perjogi rendelkezések az igényérvényesítés közjogi – és nem a munkáltató és a munkavállaló jogviszonyát rendező – szabályai, ezért nem minősülnek a munkaviszonyra vonatkozó szabályoknak.

c) Elfogadva a b) megoldási javaslat két utolsó alpontjában írt érvelést: A munkaügyi perekben *a felek csak annyiban köthetik ki érvényesen* meghatározott bíróság illetékességét, ha a perben érvényesített igény a fél vagyoni jogain alapul vagy értéke pénzüsszegben kifejezhető – így elmaradt munkabér vagy akár a munkaviszonnyal összefüggésben okozott személyiségi jogsértés miatti sérelemdíj iránti igény. Ez az álláspont azonban felveti, hogy szükséges foglalkozni az illetékességi kikötés alkalmazhatóságával az egyrészt vagyoni jogi, másrészt nem vagyoni jogi jellegű kereseteket tartalmazó tárgyi keresethalmazatot érintően, amennyiben a vagyoni jogi kereset tekintetében a felek érvényesen kiköthették meghatározott bíróság illetékességét.

A Pp. 173. §-ának (1) bekezdése szerint ugyanis több kereset (*valódi tárgyi keresethalmazat*) akkor terjeszthető elő, ha a keresetek ugyanabból vagy – ténybeli és jogi alapon – összefüggő jogviszonyból erednek és a keresetek között nincs olyan, amelynek elbírálása más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozik, de a keresetet nem lehet összekapcsolni közigazgatási perben, illetve egyéb közigazgatási bírósági eljárásban eljáró bíróság hatáskörébe tartozó keresettel. A jogszabályhely (2) bekezdése szerint pedig egymással eshetőleges vagy vagylagos viszonyban álló több kereset (*látszólagos tárgyi keresethalmazat*) akkor terjeszthető elő, ha a keresetek ugyanabból a jogviszonyból erednek, az egyes

keresetek között nincs olyan, amelynek elbírálása más bíróság hatáskörébe vagy kizárólagos illetékességébe tartozik, és több alperes esetén valamennyi keresetet valamennyi alperes ellen indítják. Nem elképzelhetetlen a törvényi feltételek fennállása esetén a vagyoni jogi és a nem vagyoni jogi kereset tárgyi halmazatként előterjesztése (így személyiségi jogsértés felróhatóságtól független szankciója és sérelemdíj). Ha a nem vagyoni tárgyú keresetet – amelyre a felek által kikötött kizárólagos illetékesség nem terjedhet ki – olyan vagyoni jogi keresettel együtt kívánják halmazatban előterjeszteni, amely utóbbira van a felek között érvényes (kizárólagos) illetékességi kikötés, akkor a jogszabályi rendelkezés kizárná a keresethalmazat megengedését, tehát ebben az esetben a Pp. 176. §-a (2) bekezdésének c) pontja szerint kell eljárni, amely szerint a bíróság visszautasítja a keresetlevelet, ha a felperes hiánypótlási felhívás ellenére nem nyújtott be a törvény által meg nem engedett keresethalmazatot tartalmazó keresetlevél esetén a Pp. rendelkezéseinek megfelelő keresetlevelet. Mivel azonban az összekapcsolási korlát a „más” bíróság kitévelt használja, ezért ebből levezethető azon értelmezés, amely szerint ha ilyenkor a felperes a keresetlevelét a a felek által érvényesen kikötött bíróságon nyújtja be – mivel ilyenkor ehhez képest nincs olyan kereset, amely más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozik –, a hatásköri és egyéb tilalmak hiányában a keresethalmazat nem tilos. A megengedett keresethalmazat a kikötött bíróságon előterjesztése viszont ahhoz a különös helyzethez vezet, hogy ez a bíróság a nem vagyoni jogi keresetet is elbírálja – holott a kikötés erre a keresetre nem lett volna megengedett. Ha az alávetés lehetősége a munkaügyi pereket érintően nem egységes; ha egyes igényeket érintően megengedett, egyes igényeket érintően nem megengedett az illetékesség kikötése, akkor gyakorlati problémát okozhat, hogy ebből vagy az egyébként megengedett keresethalmazat kizárása vagy a nem vagyoni jogi kereset a kikötött bíróság általi elbírálása vezethető le – amely ellentétben állónak látszik a jogalkotói szándékkal.

6. A bírói jogfejlesztő értelmezés válasza

A jogalkalmazásnak a jogfejlesztő értelmezés céljából szükségszerűen foglalkoznia kellett a kérdés szakmai tartalmával. Elfogadva, hogy a munkaügyi perek lehetnek vagyoni jogi perek is, továbbá a munkaügyi perekre meghatározott illetékességi szabályok nem tekinthetők kizárólagos illetékességi szabályoknak, a *Civilisztikai Kollégiumvezetők* 2018. június 20.-21. napi *Országos Tanácskozásának 35. számú állásfoglalása* azt az értelmezést alakította ki, hogy a felek munkaszerződésben érvényesen nem vethetik alá magukat meghatározott bíróság illetékességének. Az Mt. 43. § (1) bekezdése szerint a munkaszerződés a munkaviszonyra vonatkozó szabálytól csak a munkavállaló javára térhet el. A Pp. 513. § (2)-(3) bekezdései – mint a munkaügyi igények érvényesítésére szolgáló illetékességi szabályok – munkaviszonyra vonatkozó szabályoknak minősülnek. A munkavállalók érdekeit szolgáló törvényi illetékességi szabályoktól tehát alávetéssel a munkaszerződésben

nem lehet eltérni a munkavállaló hátrányára.¹⁴ A kollégiumvezetői szakmai fórum a munkaviszonyra vonatkozó magánjogi szabály és a közjogi eljárási szabály viszonyát sajátosan, újszerűen értelmezte, azonban a szerző álláspontja szerint a felmerülő problémát mégis a jogalkotó szándékaival nem szembekerülve oldotta meg. A közeljövő gyakorlata fogja eldönteni azt, hogy elégséges volt-e a jogalkalmazás iránymutató állásfoglalása, vagy szükségessé válik-e a probléma jogszabályi úton rendezése.

¹⁴ A *Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásának 2018. június 20-21-én megtartott ülésén elfogadott állásfoglalások*, http://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/ckot_elfogadott.pdf (letöltés időpontja: 2018.11.25.), 8. o.